

اقلیت‌ها و سیاست فرهنگی سعید سبزیان
۱۹ شهریور - ۱۳ مهر ۸ شب به وقت تهران

اقلیت‌ها و سیاست فرهنگی

جلسه ششم: مطلق‌گرایی و مواضع هنر و ادبیات، و جایگاه اقلیت‌ها در ایران معاصر

مدرس: سعید سبزیان

مهمان جلسه: محمدرضا نیکفر

محوریت جلسه

۱. طرح این موضوع که جامعه ایران با انواع تفکرات و اعتقادات روبه رو است، و دریچه اطلاعات بر آن بسته نیست اما از نظر سیاسی، «بیان‌گری» و «فعالیت» محدود و بسته است. بنابراین در ایران اقلیت‌ها در تنگنا هستند.
۲. با رجوع به کارل پوپر و تأکید او بر نهادهای مدنی برای دستیابی به جامعه باز، وضعیت اقلیت‌ها را در ارتباط با نهادها به بحث می‌گذاریم.
۳. حکومت ایران بیش از هرچیزی، قدرت و محدوده فرد و گروه‌های اقلیتی را تضعیف کرده، و نوعی ایدئولوژی وحدت‌گرا ساخته است که مشمول تعریف جامعه بسته است.
۴. مدل حکومتی شاه‌فیلسوف، شباهتی به ولی فقیه دارد و این را با نظریه پوپر درباره تاریخی‌گری یا اصالت تاریخ بحث می‌کنیم، که چگونه ستیز اعتقادی (نبرد خدایان) در ساختار فرهنگی و سیاسی ایران نیازمند به حکومت دموکراتیک است.

دنباله محوریت جلسه

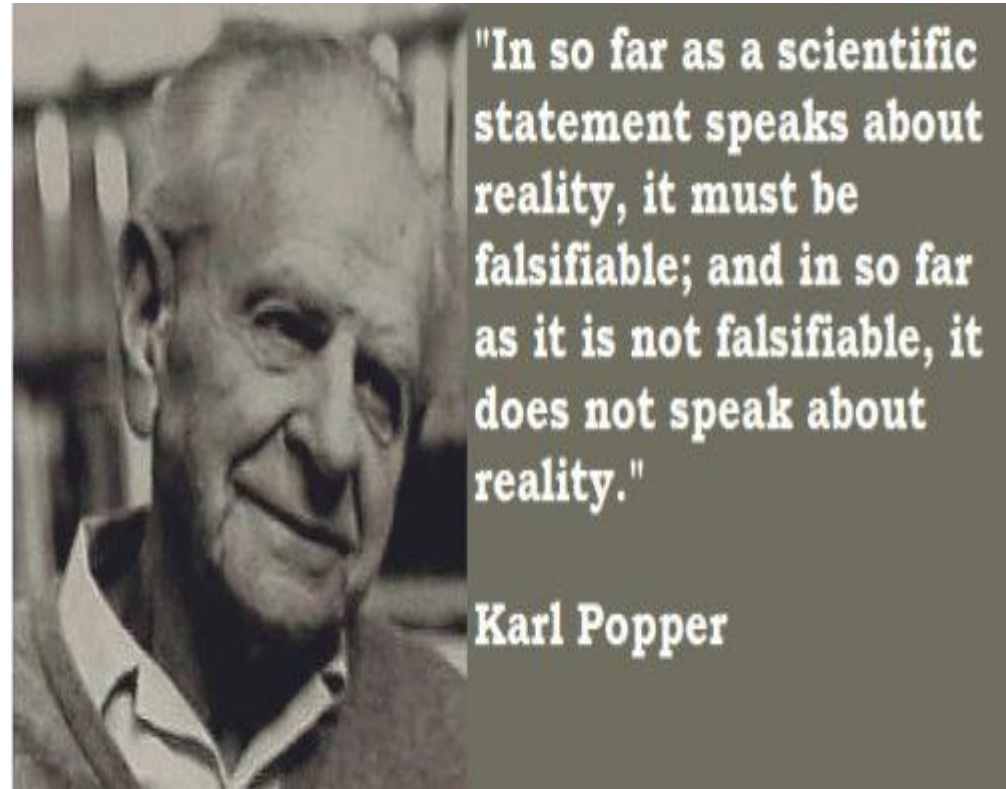
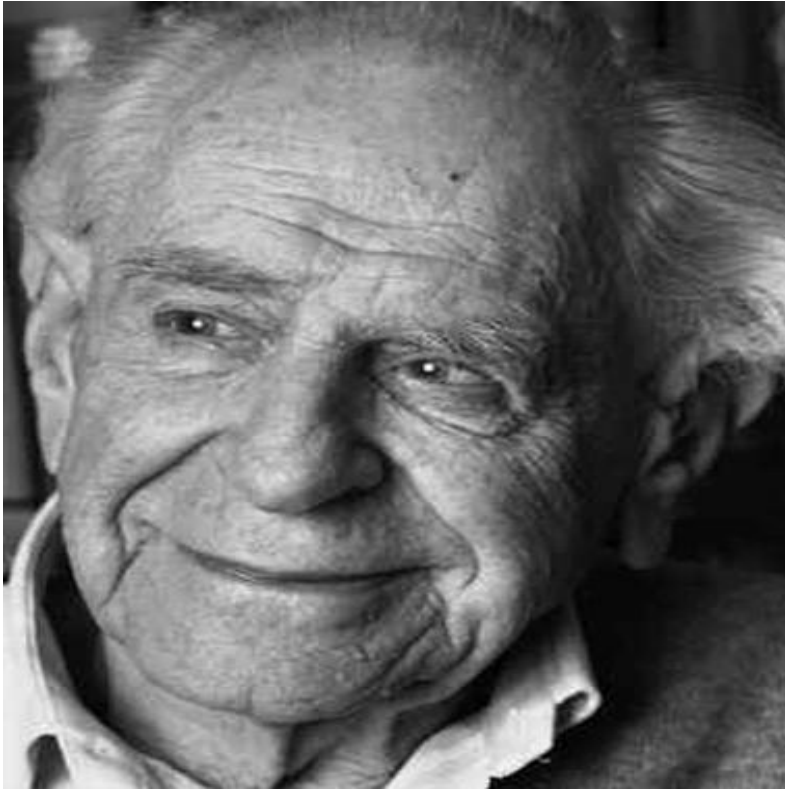
۵. جامعه ایران جامعه‌ای بسته است که در بستر آن اقلیت‌های فرهنگی نه فرصت بروز و تولید فرهنگ بدست می‌آورند و نه تصویر واقعی از آن‌ها به دست داده می‌شود، این موضوع را در راستای نظریه «مهندسی اجتماعی» پوپر بحث می‌کنیم.
۶. پاک‌سازی و انقلاب فرهنگی را نمونه‌ای از نظام سیاسی مطلوب افلاطون تلقی می‌کنیم که از فساد و انحطاط در مثل سخن می‌گفت.
۷. در نهایت به نقش «تفاوت» و «تغییر» اشاره می‌کنیم و از این خلال بر «حق فرهنگی» اقلیت‌ها (که قبلاً تدریس شده است) سخن می‌گوییم.

علیه مطلق‌گرایی: به سوی آزادی و عقل‌گرایی

ایران صحنه نبرد میان آزادی و انواع مطلق‌گرایی است. فرهنگ امروز ایران را می‌توان تمدنی دانست که به میدان ستیز میان میل به آزادی و میل به مطلق‌گرایی است.

از یک سو ایران را در دست مطلق‌گراهایی می‌بینیم که عقل‌ستیزند و مراجع علمی را طرد می‌کنند و آزادی را به نام نوعی تاریخت اسلام سرکوب می‌کنند تا انسان را در یک خط تاریخی به سعادت مطلوب اسلام رهنمون کنند، و به مستضعفان و مومنان نوید می‌دهند که دنیا را به سیطره خویش در خواهند آورد و در این راه هرچه بر راه آن‌ها قرار می‌گیرد سرکوب می‌شوند و دشمن، بیگانه، فتنه، و آلوده نامیده می‌شوند و جوانان را با ابزاری مانند غیرت، شرف و وفاداری به اسلام علیه دیگراندیشی‌ها و علیه مردم متفاوت تهییج می‌کنند، و از سویی کسانی را می‌بینیم که برای زندگی خویش در تقلایند، و بابت آنچه حقیقت‌مندان از درون‌شان می‌جوشد زیر شکنجه، تعقیب، شر و آزار قرار می‌گیرند.

کارل پوپر (Karl Popper)



پوپر کیست؟

مهم‌ترین باورهای او علیه استبداد، ملی‌گرایی، رمانتیسم، و جماعت‌گرایی چیستند؟

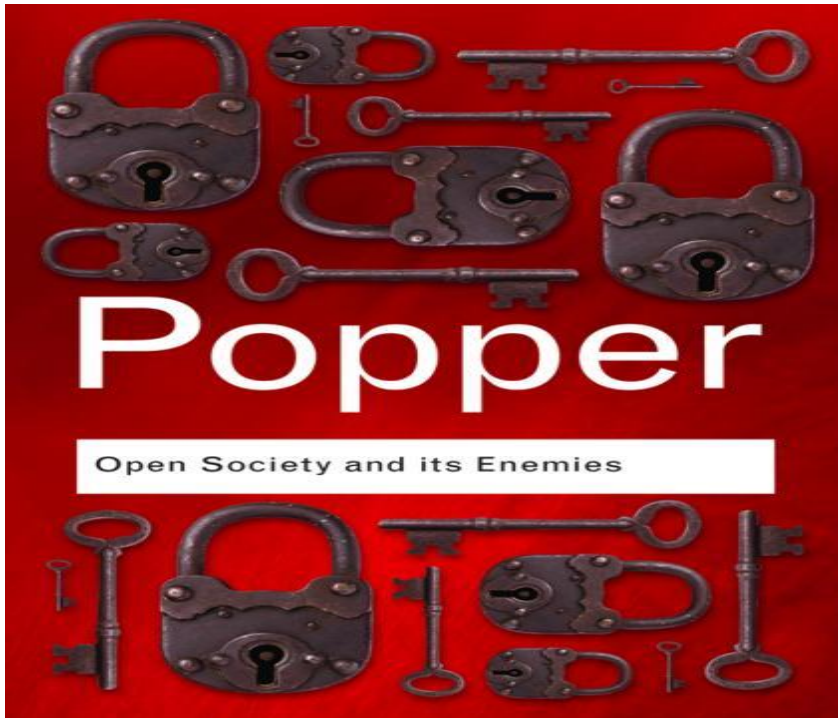
Karl Popper (1902-1994)

اعتبار و اهمیت او به خاطر طرح نظراتی در فلسفه علم و معرفت‌شناسی (نظام‌های دانش) است.

مهم‌ترین شهرت او به خاطر انتقاد از استبداد (توتالیتاریسم و مصادره تمامیت) و همچنین نظراتش درباره دموکراسی، فردگرایی و مفهوم جامعه باز و فردگرایی است.

وی به مکتبی تعلق دارد که آن را عقل‌گرایی یا انسان‌گرایی می‌نامیم.

نگاهی به کتاب جامعه باز و دشمنان آن اثر پوپر



کتابی است در دو بخش:

بخش اول به انتقاد از افلاطون و فلسفه
جمهور او می‌پردازد.

بخش دوم به انتقاد از تاریخ‌گرایی در
سنت هگل می‌پردازد.

خلاصه‌ای از جامعه باز و دشمنان آن

فراخوانی است برای ایجاد جامعه باز و توسعه نهادهای دموکراتیک.

پوپر جامعه باز و جامعه بسته را تعریف می‌کند. او می‌گوید میان منافع فرد و منافع و مصلحت‌های حکومت تضارب و ستیز وجود دارد و در این میان مصالح فرد مغلوب می‌شود.

وی بر نقش حکومت‌های پوپولیستی در تجمیع مردم اشاره می‌کند که نهاد نقد در آن‌ها محدود شده است:

جامعه آزاد آن است که نقد را آزاد می‌گذارد و افراد با گزینش‌های فکری، عقیدتی و رفتاری آزاد مواجه هستند و جامعه بسته مدل‌های آرمانی در اختیار مردم می‌گذارد و برنامه سعادت را بر آن‌ها متمرکز می‌کند و متابعت و تسلیم شهروندان را الزامی می‌کند.

صحبت‌های دکتر نیکفر و دوگانه جامعه باز و جامعه بسته

دکتر نیکفر توضیح می‌دهند که دوگانه جامعه باز و جامعه بسته چه معنایی دارد و ارزش تئوریک و عملی آن‌ها چیست.

بررسی مفصل کتاب برای تطبیق با وضعیت فرهنگ اقلیتی در ایران: جلد یک، فصل یک (سبزیان)

دو نوع تفکر: سیاست‌های ناشی از آن‌ها

۱. نهاد نقد

۲. تحریم نقد و تبلیغ تقلید و اسارت فکری و عقیدتی

نقل اول از پریکلینز:

گرچه تعداد معدودی نوعی سیاست را شکل می‌دهند، ما قادریم که درباره آن قضاوت کنیم.

چنان‌که می‌بینید کارل پوپر در اینجا به نهاد نقد اشاره می‌کند و قرار است کل کتاب در بزرگ‌داشت همین اصل باشد.

نقل دوم از افلاطون : ۸۰ سال بعد و طرح فلسفه جمهور که به نحوی یک یوتوپیای بسته است

افلاطون:

بزرگ‌ترین اصل این است که هیچ فردی، اعم از زن یا مرد نباید بدون پیشوا باشد. ذهن هر فردی هم نباید به او اجازه دهد تا عادت کند به از نزد خودش بدعت کند. یا از روی شور، یا از سر بی‌جدیتی. بلکه باید در روزگار جنگ و روزگار صلح چشم و گوشش را به پیشوایش بسپارد و در این وفاداری کند. حتی در کوچک‌ترین امورش هم باید به پیشوایش اقتدا کند. به عنوان مثال باید فقط اگر به وی گفته‌اند از خواب برخیز، راه برو، صورتت را بشور، یا غذا بخور، در این صورت فقط این امر را انجام دهد. در یک کلام، باید روحش را تعلیم دهد، از راه عادت دیرین، که هیچ‌گاه رویای عمل مستقلانه به سرش خطور نکند، و حتی باید این قابلیت را از خویش سلب کند.

کارل پوپر و تاریخی گری: یا متابعت از پیش‌گویی‌های وحیانی/ایدئولوژیک

انتقاد از تقدیر و مطلق‌گرایی:

پوپر می‌گوید که تاریخ‌گرایی نظریه و مکتب آیین «برگزیدگان» است. به تعبیری جهان عبارت است از نمایش‌نامه‌ای که خداوند تألیف کرده و صرفاً از راه خداپرستی می‌تواند قابل درک باشد.

نظریه تاریخ‌گرایی برگزیدگی به این معناست که تعدادی فرد از جانب خداوند برگزیده شده‌اند که مجری اوامر و فرامین او برای سعادت و رستگاری بشر هستند، و وارثان زمین هم همین برگزیدگان هستند.

وقتی نوبت به سیاست و فرهنگ می‌رسد، این افراد توسعه تاریخ را متأثر و ملهم از اوامر خدا می‌بینند.

با توجه به نگاهی که به مأموریت و رسالت وزارت ارشاد داشتیم، و آنچه از قانون اساسی نقل کردیم، حکومت ایران نیز گویای همین است: فرهنگ باید بر مبنای فضایل انسانی باشد.

ادامه خلاصه: تاریخیت، یا پیش‌گویی‌های وحیانی

پوپر می‌کوشد تا راه‌های غیر عقلانی‌ای که تفکر مستبدانه و راه‌های گسترش آن را شکل داده‌اند در هم بریزد، و بنابراین از راه حمله بر فلسفه‌های استبدادخیز اقدام می‌کند.

پوپر وقتی از پیش‌گویی‌ها انتقاد می‌کند هم از تلقی‌های وحیانی و هم غیروحیانی انتقاد می‌کند تا جریان تاریخ را با ایدئولوژی‌هایی برای سعادت مردم مطرح کند.

اهمیت واقع‌گرایی در برابر آرمان‌گرایی: پادزهر مطلق‌گرایی برای پوپر این است که واقعیات دیده شود و نه صرفاً آرمان‌ها.

ادامه تاریخی گری و مطلق گرایی

چگونه اقلیت‌های فرهنگی در ایران شکل می‌گیرد؟

با رجوع به نظریه پوپر می‌بینیم که نظریه برگزیدگان خداوند، ریشه در زندگی قبیله‌ای دارد. «قبیله‌گری» برای پوپر عبارت است از تأکید بر این که قبیله هر فردی مهم‌ترین منشاء اهمیت است و دال نهایی منافع و مصلحت و سلامت قبیله است. در این میان فرد اصلا معنا ندارد.

امروزه اگر قبیله‌گری وجود ندارد، «جماعت‌گرایی» وجود دارد. پوپر این را در دو شکل نشان می‌دهد: نژادپرستی و فاشیسم و همچنین مارکسیسم.

تدریس دکتر محمد رضا نیکفر و نظرخواهی از مستمعین

دکتر نیکفر درباره موضوع تاریخی‌گری و ارتباط این نظریه با وضعیت فرهنگ در ایران به ویژه درباره شکل‌گیری اقلیت‌ها و سهم آن‌ها در تحول ایران صحبت می‌کنند.

انتقاد پوپر از آرمان‌گرایی، رمانتیسم و شباهت دستگاه جامعه‌شناختی افلاطون با اسلام سیاسی: خط و مشی‌های سیاسی برای فرهنگ

نظریه افلاطون درباره فرهنگ و هنر:

به روایت پوپر، افلاطون آرمان‌گرایی‌اش را بر زندگی اجتماعی مردم تعبیر می‌کرد.

۱. نظام افلاطون تجویزگرا بود: توصیفاتی کلی و آرمانی از معنای بشریت داشت که آن‌ها را به جامعه تجویز می‌کرد؛ هم در اخلاقیات هم در رفتار سیاسی

۲. دستگاه افلاطون مفروضاتی بود، حدسیات بود و این عبارت بود از مثلی که می‌توانست خراب شود، فاسد و آلوده شود.

نقدی که پوپر بر او وارد می‌کند این است که «تغییر» را نادیده می‌گیرد یا بد می‌داند. به تعبیر بهتر آرمان‌ها و مثل افلاطون مطلق هستند ولی در جریان تاریخ به واسطه عدم تسلیم مردم ویران می‌شوند.

افلاطون دو اصل داشت: ۱. خوب چیزی است که مطلق بماند و تغییر نکند. ۲. شر چیزی است که تغییر می‌کند.

تدریس دکتر نیکفر و نظرخواهی از مستمعین

نظام افلاطون و نظام‌های ایده‌آلیستی شبیه به او، نقطه آغاز را آرمان‌های تثبیت‌شده می‌داند و تغییر و دگرگونی در آن‌ها را انحطاط تلقی می‌کند.

از این‌رو تغییر همیشه حرکت به سوی بدی و بد شدن است. یک فرم وجود دارد و تغییر در آن تخریب و فساد است.

این را چگونه می‌توان در ساختار ایران بررسی کرد که تغییر اتفاقاً به نقطه حمله بر مردم تبدیل شده و هر جنبش نوینی در تفکر و در دین را تخریب، انحطاط و انحراف تلقی می‌کنند و به اقلیت تبدیل می‌کنند؟

تاریخ‌گرایی و خداپرستی: تنوع ادیان و تفکر درباره نظام سیاسی

پوپر می‌گوید، خداپرستی یکی از روش‌هایی است که تفکر تاریخی‌گری را می‌شود در قالب آن بحث کرد. این نظریه بر این است که جریان تاریخ در دست خداست و مشیت الهی به آن شکل می‌دهد.

پوپر با رجوع به هومر جنگ میان خدایان را برجسته می‌کند. به تعبیری، او می‌گوید چون این خدایان با هم در ستیزند، وحدتی میان آن‌ها شکل نمی‌گیرد.

با توجه به همین نظر پوپر چگونه می‌شود درباره منازعه دینی و ستیز میان فرهنگ‌های دینی فکر کرد؟ به عبارتی وقتی می‌بینیم با وجود خدای مسیحی، اسلام، و یهودیت و بقیه، هر انسانی دعوی خاصی برای جریان تاریخ دارد، چگونه باید مسأله اقلیت‌ها را در فرهنگ تحلیل کنیم؟

لازم به ذکر است که پوپر در هومر، اصل عدم قطعیت را پیدا می‌کند.

تقابل جامعه بسته و جامعه باز در ایران

مسأله هژمونی و مطلق‌گرایی در آینه هنر:

- نگاهی به فیلم «رسوایی» ساخته دهنمکی
- نگاهی به فیلم «قلاده‌های طلا» ساخته ابوالقاسم طالبی

حقوق معنوی

- اختصاص: این مطلب به پروژه توانا مربوط به سازمان E-Collaborative for Civic Education دارد و استفاده از آن می‌بایست با ذکر نام سازمان تهیه‌کننده انجام شود.
- غیر تجاری: این مطلب برای استفاده‌های غیر تجاری است و برای هیچ‌گونه منفعتی بهره‌برداری نخواهد شد.
- اشتراک: اگر می‌خواهید هرگونه تغییری در مطلب وارد کنید، شما می‌توانید حاصل کار را تنها تحت مجوز Civic E-Collaborative for Education منتشر کنید و برای ایجاد بدنه اصلی اطلاعات، این تغییرات را باید با E-Collaborative for Civic Education به اشتراک بگذارید.



اقلیت‌ها و سیاست فرهنگی سعید سبزیان

۱۹ شهریور - ۱۳ مهر ۸ شب به وقت تهران

پنج‌شنبه‌ها و دوشنبه‌ها، ساعت ۸ شب به وقت تهران

با حضور سعید سبزیان

لینک فروم: tavaana.org/fa/forum

تماس با تیم آموزشی: support@tavaana.org